

УДК 94 (947 : 943)
ББК 63.3 (4Укр)52

Ю.В. Плекан

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКО-АВСТРІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.

У статті дається характеристика ставлення австрійського уряду до українського питання в Галичині наприкінці XIX – на початку XX століття і його вплив на польсько-українські відносини, беручи до уваги внутрішні та зовнішні чинники.

Ключові слова: Австро-Угорщина, парламент, Галичина, обструкція, українсько-польські відносини, виборча реформа, сейм.

Протягом останньої третини XIX ст. відбувалася модернізація польського й українського національних рухів. На основі засвоєння європейських емансипаційних ідеологій створювалися власні доктрини національного й соціального визволення. Якщо загальний розвиток польських модерних течій характеризувався лівим спрямуванням, то українських – правим. У результаті національно-політична думка обох народів розвивалася в зустрічному напрямку, створюючи, таким чином, ґрунт для порозуміння. Значне зближення польських і українських політиків відбулося в другій половині 80-х рр. і завершилося підписанням у 1890 р. у Галичині польсько-української угоди, яка за тодішньою традицією отримала назву “нова ера”.

Будучи нетривалою за часом (1890–1894 рр.), угода мала далекосяжні наслідки. Вона сприяла інтенсивному політичному структуруванню українських сил у Галичині, у якому українці стали випереджати поляків, незважаючи на те, що останні мали більш глибокі державно-політичні традиції. У той самий час політика “нової ери”, спричинивши політизацію народних мас, сприяла поступовому загостренню відносин між новими польськими й українськими політичними течіями, які незабаром перетворилися в супротивників, оскільки всі вони поступово еволюціонували в напрямку до інтегрального націоналізму.

Спочатку політичне структурування в українському таборі народовців призвело до його розколу на три угруповання: радикалів, незалежних (обидва виступили проти “нової ери”) та новокурсників, або угодовців (саме вони на чолі з О.Барвінським у 1890 р., за посередництвом австрійського уряду, уклали угоду з поляками й дотримувалися її). Поляки, бачачи роз’єднаність українських сил, зберігали впевненість у собі. Крім того, до середини 90-х рр. XIX ст. українські радикали подібно до польських ліберальних демократів стояли на федералістичних засадах побудови Австро-Угорщини. І лише згодом, як і націонал-демократи (1899 р.), кінцевою метою своєї боротьби стали вважати створення самостійної української держави. Проте й тоді польська громадськість здебільшого ставилася до цього спокійно та стримано. Адже наприкінці XIX ст. поляки зосередили у своїх руках усю повноту влади в Галичині [10, с.123]. Думки польських політиків підтвердили перші після укладання угоди вибори до галицького сейму 1895 р., тоді їх головні політичні угруповання (консервативне та ліберально-демократичне), розуміючи, що український чинник, унаслідок розпорошеності своїх сил, не становить загрози польським інтересам у краї, не проявляли значного зацікавлення передвиборною діяльністю в Східній Галичині, зосередивши увагу на внутрішньополітичній боротьбі в західній її частині [1, с.130]. Таким чином, у наступне після “нової ери” десятиріччя польські політичні сили стали менше цікавитися українським питанням, використовуючи його лише у своєму внутрішньополітичному протистоянні. Традиційно прихильниками компромісу з галицькими українцями залишалися краківські консерватори (станьчики) й ліберальні демократи. Але розв’язати українське питання, яке постало в Австро-Угорщині як політична проблема після так званих “кривавих” баденівських виборів (К.Бадені – галицький намісник. – Ю.П.) у 1897 р., вони намагалися

шляхом дрібних поступок культурно-національного характеру: створенням русинських гімназій, запровадженням української мови в державних установах і навчальних закладах. Іншими словами, вони не змінили своєї тактики, яскравим прикладом якої була угода 1890 р. Проте ні на які соціально-економічні та політичні поступки українцям консерватори не йшли. Станьчики намагалися діяти в рамках 19-ї статті австрійської конституції 1867 р., згідно з якою всі народи Австро-Угорської держави проголошувалися рівноправними. Така поміркована позиція польських консерваторів влаштувала й центральний австрійський уряд. Правда, у середовищі консерваторів існував праворадикальний напрям, представники якого, так звані “подоляки”, займали найбільш негативну позицію стосовно українців.

Це політичне угруповання польських поміщиків зі Східної Галичини – нащадки багатих магнатських родів узагалі не визнавало русинів (українців. – *Ю.П.*) за окрему націю, а тому виступало проти будь-якого польсько-українського компромісу. Проживаючи в Західній Галичині, станьчики, на відміну від подоляків, не відчували на собі всієї напруги польсько-українських протиріч, а їх соціально-економічні інтереси знаходилися в іншій площині, що й зумовило їх відмінні позиції в українському питанні.

На рубежі століть на політичній арені Галичини з'являються нові українські й польські політичні партії. Одні з них сприяли загостренню міжнаціональних відносин, інші намагалися їх вирішити, а деякі, не маючи своєї власної думки, часто змінювали позиції. До перших належали націонал-демократи – ендеки, до других – соціалісти й соціал-демократи, до третіх – “людовці” (представники селянської партії – *Ю.П.*). Треба відмітити, що всі ці партії брали свої витоки з “Ліги польської”, яка у 80-х рр. XIX ст. тісно співпрацювала з українцями й стояла на позиціях створення білорусько-литовсько-польсько-української федеративної держави [13, с.114]. Після “нової ери” відбувається організаційне перегруповання й польського національного руху. Саме з “Ліги Польської” у 1897 р. виникла націонал-демократична партія спочатку в Королівстві Польськім, а в 1905 р. і в Галичині. Утворена переважно дворянською інтелігенцією, вона охоплювала середні прошарки міського й сільського населення, а також дрібну буржуазію. Її молоді члени (Р.Дмовський, Я.Поплавський і З.Каліцький), відкинувши свій соціальний радикалізм, створили ідеологію інтегрального націоналізму, у якій не було місця для приязні з українцями. Колишня співпраця та знайомство з українськими проблемами сприяли тому, що значна частина творчої спадщини присвячена обґрунтуванню необхідності боротьби саме з українським сепаратизмом [13, с.118]. Вони проголосили найвищою святістю польські національні інтереси й висунули гасло захисту національних надбань у Східній Галичині. На противагу консерваторам-поміщикам, ендеки опиралися переважно на професійну інтелігенцію та чиновництво й негативно ставилися до будь-яких національних поступок усім непольським народам Галичини [7, с.285–290]. У перші роки XX ст. ендеки не виступали проти політичних і соціальних реформ, вважаючи, що вони не порушують польських національних надбань на русинській території. Проте у своїй національній пропаганді вони не випускали з поля зору жодної групи польського суспільства. У першу чергу звернули увагу на культурну роботу серед селян Східної Галичини, якими до того часу ніхто не цікавився. Скориставшись великим страйком українських селян у 1902 р., націонал-демократи змусили поміщиків виділити кошти на організацію національної культурно-освітньої діяльності й антирусинську пропаганду серед польського селянства східної частини краю. Особливу увагу вони звертали на тих селян, які тривалий час жили серед українського населення й асимілювалися з ним, але залишалися римо-католиками [4, с.11–13]. Ендеки спрямували свою діяльність на розвиток національної свідомості народних мас. Вони першими зрозуміли й помітили, що ситуація розвивається не на користь, адже дедалі ширші верстви українського народу трактували польський елемент у Східній Галичині як чужий. Це змушувало польських переселенців – “парцелянт”

швидко переймати українську мову, а в умовах єдиної церкви переходити на східний обряд, утрачаючи головні ознаки самобутності. Масовими стали парцеляція польських дворів і перехід землі до українських селян [1, с.86]. До того часу польських землевласників Східної Галичини це мало цікавило, адже вони думали лише про збереження свого панівного становища в соціальній та економічній сферах й експлуатували польське населення, як і українське. І тільки з появою польських націонал-демократів постало питання про культурну роботу серед сільського люду.

Посилення національної агітації серед широких народних мас із боку представників українських і польських національних сил сприяло не лише зростанню їх національної свідомості, а й загостренню між ними відносин. У результаті антиукраїнські настрої захоплюють навіть “людовців”. Проте польські національні демократи не задоволилися піднесенням національної свідомості серед польських селян Східної Галичини, згодом головну увагу вони зосередили на поширенні антирусинських настроїв серед польської інтелігенції. Наприкінці 90-х років XIX ст. українці – випускники гімназій, учительських семінарій, університету – займали “низові” посади, створюючи в кожному селі та містечку досить потужну групу місцевої інтелігенції. Українську мову сприймало місцеве населення, навіть польське чиновництво. З розширенням прав української мови зростала чисельність і сфери діяльності українських інтелігентів. Ендеки вважали це загрозою, яка із часом могла б витіснити поляків з усіх посад в адміністративних і судових установах і закладах східної частини краю. Широка мережа українських читалень, українська преса та публіцистика були явним тому підтвердженням. У результаті антиукраїнської ендеківської пропаганди польська інтелігенція стала виступати проти створення нових українських гімназій та окремого університету у Львові. Укріпивши свої позиції серед інтелігенції, націонал-демократи отримали можливість впливати на польську суспільну думку загалом.

Таким чином, на початку XX ст. у польсько-українських стосунках найбільш непримиренними були позиції представників національних партій та угруповань. Але взагалі треба відмітити, що майже одночасне звернення уваги українських і польських національних партій на необхідність використання широких народних мас у досягненні своїх планів не було випадковим. Із другої половини XIX ст., під впливом поширення ідей позитивізму, стало зрозуміло, що сила й майбутнє кожного народу залежать від усіх його суспільних груп і, у результаті, від свідомості кожної людини, її готовності відстоювати національні ідеї.

Характерним явищем у розвитку національних рухів Європи стала реалізація концепції “органічної праці”. Вона передбачала глибоку інституалізацію суспільного життя в ім’я формування єдиного, свідомого своєї мети та засобів національного організму [3, с.85–86].

Українська концепція органічної праці була розроблена гуртком українофілів на чолі з О.Барвінським. Але оскільки діяльність останнього та його оточення в українській історичній науці розглядається як “угодівський” напрямок, то ставлення до нього було здебільшого негативне. Насправді ж їх програма відповідала новим потребам часу та політичним обставинам.

Вона являла собою чітку систему поглядів на подальший напрям розвитку українського національного руху та впливаючі з нього завдання інтелігенції. Передбачаючи й усвідомлюючи неминучі зміни в міжнародних відносинах найближчим часом, українофіли бачили слабкість і невідповідність до них народних мас, а тому перш ніж залучати простий люду до активної політичної діяльності, пропонували інтелігенції зайнятися його освітою, покращанням економічного становища та формуванням національної свідомості, без чого, на їх погляд, політична робота була б приречена на постійні невдачі, апатію та зневіру, які розбивають суспільство на ворожі партії, бо люди в такому випадку неспроможні знайти спільний ґрунт поза політикою. Їх програма

мала об'єднати народ і піднести його до “вищої культури та цивілізації”, утвердити його внутрішню силу і, зрештою, сприяти формуванню державної ідеї [2, с.73–74].

При висуненні на перший план національної політики програми “органічної праці” особливого значення набували часткові і найменші здобутки, такі як: матеріальна допомога народним інституціям, заснування шкіл, отримання посад людьми, відданими національним ідеалам. Головна мета даної концепції – розбудова національного життя, а реально можливим засобом її здійснення була тактика, спрямована на угоду з поляками й австрійським урядом. На думку українофілів, здійснення програми “органічної праці” відкривало б у майбутньому шлях до національної державності. Для польських інтересів у Східній Галичині реалізація народовцями цієї програми була не менш небезпечною, аніж українське самостійництво, радикалізм чи москвофільство. Це швидко зрозуміли польські націонал-демократи. Так, у 1898 р., виступаючи з трибуни галицького сейму, Е.Торосевич закликав польську сеймову більшість визнати, що, добившись заснування ряду українських інституцій, О.Барвінський став для неї “найдорожчим послом”. Це усвідомлювали й самі “угодовці”, тому намагалися тримати програму в таємниці. Але водночас вона залишалася такою ж таємницею і для власного народу, який бачив лише її зовнішній бік – демонстративну підтримку угодовців урядом, різні виборчі зловживання та мізерні здобутки утилітарної політики [2, с.73–74].

Українська програма “органічної праці” була розроблена за аналогічною програмою польських лібералів, яку було створено в 60–70-х рр. XIX ст. Остання спочатку здійснювалася під гаслом “Економіка важливіше політики” й згідно з якою не держава, а нація є цінністю, поляки сподівалися забезпечити виживання нації та змінити співвідношення сил на свою користь через економічну сферу [12, с.335]. Запроваджена Бісмарком політика “культуркампу” на польських землях у складі Німеччини змусила поляків включити до програми “органічної праці” й культурну сферу.

І все ж у 90-ті роки українське національне відродження зростало швидкими темпами, воно захопило всі сфери й прояви народного життя, звернуло увагу на всі дрібниці в культурній, адміністративній і господарській діяльності. А галицькі радикали примусили українську більшість краю здійснити еволюцію в бік визначеної національної політики та безкомпромісної боротьби в сеймі й парламенті, стати в опозицію до віденського уряду, який продовжував відвертатися від русинів, полишивши їх віч-на-віч із сильнішим польським супротивником [14, с.51].

У результаті, як вважає Я.Грицак, українсько-польські стосунки на початку XX ст. набрали гостроконфліктного характеру неоголошеної війни [5, с.80]. Діяльність різноманітних українських організацій та угруповань ставала все більш цілеспрямованою. Підтвердженням цього була боротьба всіх станів українського населення. Спочатку студенти зайняли рішучу позицію в боротьбі за Львівський університет.

У 1901 р., протестуючи проти зволікань австрійського парламенту у вирішенні питання про створення українського університету, а також проти національних обмежень у ставленні до українців у Львівському університеті, 440 студентів залишило навчальний заклад, поклавши початок виходу з нього всіх студентів-русинів протягом 1901–1902 рр.

Студентський акт протесту знайшов підтримку з боку частини українського народу в його матеріально-економічному забезпеченні. Це свідчило про зростання національної свідомості народних мас, розуміння ними значення боротьби за український університет [11, с.47]. Улітку 1902 р. селянські страйки та виступи охопили Східну Галичину (страйкувало понад 100 тис. селян у більше ніж 500 селах 26 повітів) [8, с.308]. Організаторами страйку були українські радикали, згодом до них приєдналися і націонал-демократи, проти виступали русофіли. У 1903 р. українські делегати демонстративно залишили галицький сейм після того, як польські депутати відмовилися

підтримати їхню пропозицію про створення української гімназії в Станіславі (тепер – Івано-Франківськ. – *Ю.П.*) [6, с.59].

Ці та інші події змусили польських людовців і більшість демократів, зокрема соціал-демократів, які підтримали українських страйкарів, перейти на позиції ендеків. Події 1902–1903 рр. у Східній Галичині засвідчили про появу українського національного руху й змусили всі польські політичні угруповання і партії звернути увагу на вирішення українського питання. До того часу більшість із них, за винятком ендеків, недооцінювала розмаху українського руху. Проте й тоді єдності поглядів серед них не спостерігалось. Подоляки, націонал-демократи й навіть людовці стали на шлях активної боротьби з українцями, що було свідченням зростання польського національного руху. Зокрема, перехід на антирусинські позиції польська селянська партія пояснювала тим, що українська радикальна партія, прийнявши на з'їзді в 1895 р. ідеї самостійності українського народу, сприяла поширенню у своїй пропаганді закликів викинути всіх поляків за ріку Сян. А лідер людовців Стапінський заявив у парламенті, що оскільки справа стосується захисту польських інтересів у Східній Галичині, то його партія солідарна з усіма іншими. У той самий час краківські станьчики зазначали, що тільки діалог і розумний компроміс з українцями зможуть зберегти польське домінування в краї. Така їх позиція була схвально сприйнята австрійським урядом. Однак ще в 1902 р., з метою протистояти українському національному рухові та німецьким впливам, з ініціативи польського діяча Войнаровського було вирішено об'єднати основні польські національні сили на основі національної ідеї. З цією метою в 1903 р. у Львові відбувся “національний з'їзд” провідних польських політичних угруповань Австро-Угорщини, Росії та Німеччини. На ньому було схвалено рішення про політичне єднання всіх польських таборів навколо ідеї відновлення національної державності, основою якої мала стати Галичина, включаючи її східну частину. До прийнятої на з'їзді резолюції ввійшли основні положення доповіді лідера ендеків С.Гломбінського, суть яких полягала в тому, що поляки власне національне життя прагнуть будувати за рахунок інших народів, насамперед українців. Доповідач відстоював єдність краю й збереження за ним польського характеру. Наукові заклади та Львівський університет, за його словами, також мали бути виключно польськими, а польські політичні сили повинні працювати для добробуту свого населення Східної Галичини [9, с.110–111].

Проте з'їзд не став загальнопольським. Від участі в ньому відмовилися “станьчики” й соціал-демократи. Перші тому, що не бажали ускладнювати відносини з короною, мали інші підходи до відновлення польської державності та взагалі вважали демократів усіх відтінків своїми головними опонентами в боротьбі за владу в краї. Офіційно вони заявили, що виступають проти ідеї формування нових політичних об'єднань і вирішення політичних справ краю не на засіданнях сейму. Соціалісти керувалися класовим підходом, тому не хотіли мати нічого спільного з партіями пануючого класу, які не цікавилися справами простого люду. З'їзд мав і антинімецький характер, тому ставлення до нього центральної влади було негативне, про це свідчать факт відсутності на ньому намісника Галичини подоляка Л.Пінінського й майже одночасна заміна його на цій посаді “станьчиком” А.Потоцьким.

Схваливши ідею відновлення польської національної держави, об'єднуючим центром якої мала стати Галичина, включаючи східну її частину, з'їзд виявив усю свою антиукраїнську спрямованість. У результаті це сприяло загостренню польсько-української конфронтації. У відповідь українські політики в серпні 1903 р. провели нараду всіх українських депутатів галицького й буковинського сеймів та австрійського парламенту. Вони висловили невдоволення національною політикою австрійського уряду, зазначивши, що русини в Галичині розглядаються ним як другорядний народ, а тому вимагали задоволення всіх конституційних прав українців в Австро-Угорщині. Українські народовці згідно з рішеннями наради розпочали серед селян і робітників

кампанію на захист власних національних інтересів. У 1903 р. по всій Східній Галичині прокотилася хвиля масових народних віч, на яких висловлювалася підтримка українським політикам і висувалися вимоги задоволення політичних і національних прав русинів краю. Українська політична еліта цими діями сподівалася привернути увагу віденського уряду, щоб при підтримці центральної влади зупинити наступ подоляків. Проте ці дії виявилися марними. Наприкінці листопада прем'єр-міністр Кербер в одному зі своїх виступів заявив, що скарги українців на своє становище в Галичині є безпідставними, і вони повинні задовольнитися рішеннями, які приймаються більшістю сейму [10, с.125]. Ці слова не поклали край сподіванням українців на підтримку з боку центрального уряду, але вони ще раз засвідчили правильність того рішення, що в боротьбі за свої конституційні права треба покладатися лише на себе. У той самий час українські політики, ніби прислухавшись до слів міністра, стали все більше уваги приділяти політичним методам боротьби: виборам до парламенту й сейму, їх діяльність ставала різнобічною.

Австрійський уряд хоч і був стурбований зближенням подоляків і людовців з ендеками та загостренням міжнаціональних відносин у Галичині, але, напевно, у той момент ще не зовсім усвідомлював, яку небезпеку для нього це може становити в майбутньому. До того ж його більше хвилював німецько-чеський конфлікт, а тому, залишивши фактично поза увагою польсько-українське протистояння, він удався до чергової і традиційної підтримки станьчиків. Узагалі протягом 90-х рр. XIX ст. і на початку XX ст. польський елемент залишався важливим для австрійської корони фактором збереження рівноваги з огляду на домінуючий чесько-німецький конфлікт, на фоні якого польська лояльність була необхідною умовою збереження хоча б часткової стабільності. Сильне Коло Польське в парламенті (національне представництво в рейхсраті. – Ю.П.) могло в будь-який момент створити парламентську більшість, без якої нормальне функціонування законодавчого органу ставало неможливим [1, с.153].

1. Аркуша О. Галицький сейм. Виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. / О. Аркуша. – Львів. – 1996. – 173 с.
2. Аркуша О. Документи “Гуртка українофілів” як джерело до вивчення модернізації українського руху в 90-х рр. XIX ст. / О. Аркуша. – Львів, 1997. – 176 с.
3. Аркуша О. Від “подоляків” до “ендеції” (еволюція польсько-українських взаємин на зламі XIX–XX ст.) / О. Аркуша // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 85–86.
4. Василевскій Л. Польско-русинскія отношенія въ Галиціи. (Письма изъ Австріи) / Л. Василевскій. – К., 1908. – 24 с.
5. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX – XX ст. / Я. Грицак. – К., 1996. – 356 с.
6. Гунчак Т. Україна: перша половина XX ст. / Т. Гунчак. – К., 1993. – 288 с.
7. Залевський К. Бойкот жидів в Польщі / К. Залевський // Дзвін. – 1913. – № 4. – С. 285–290.
8. История Украинской ССР : в 10 т. – К., 1983. – Т. 5. – С. 308.
9. Михальський Ю. Всепольський з'їзд політиків у 1903 р. та суспільно-політична ситуація в Галичині / Ю. Михальський // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 110–111.
10. Михальський Ю. Польські демократи та українське питання в Галичині наприкінці XIX – на початку XX століття (до 1914 року) / Ю. Михальський // Вісник Львівського університету. – Вип. 33. Серія історична. – Львів, 1998. – С. 122–131.
11. Мудрий В. Боротьба за огнище української культури в Західних землях України / В. Мудрий. – Львів, 1923. – 47 с.
12. Общественное движение на польских землях. Основные идейные течения и политические партии в 1864–1914 гг. – М., 1988. – 335 с.
13. Чорновол І. Польські та українські політичні доктрини / І. Чорновол // Україна модерна. – 1997–1998. – Ч. 2–3. – С. 114–122.
14. Яринович А. Галичина в её прошлом и настоящем: очерки истории национальной жизни русинов в Австро-Венгрии / А. Яринович. – М. : Задруга. – 1915. – 51 с.

Attitude of Austrian government to Ukrainian problems in Galychyna at the end of the 19th century to the beginning of the 20th century and its influence on Polish and Ukrainian relations taking into account internal and external factors.

Key words: *Austro-Hungary, parliament, Halychyna, obstruction, Ukrainian-Polish relations, electoral reform, seym.*

УДК 94 (470 + 477)
ББК 63.3 (4 Укр) 52

Л. В. Щербін

ДІЯЛЬНІСТЬ М.П.ВАСИЛЕНКА ЯК ЧЛЕНА КОНСТИТУЦІЙНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ РОСІЇ

Стаття присвячена висвітленню політичної діяльності відомого українського громадського діяча, історика держави й права Миколи Прокоповича Василенка як представника Конституційно-демократичної партії Росії. З'ясовано позицію М.Василенка щодо українського питання протягом 1906–1916 рр., вплив партійної приналежності на його погляди під час подій 1917–1918 рр.

Ключові слова: *М.П.Василенко, Конституційно-демократична партія Росії, російські кадети, українське питання, українські ліберали, Гетьманат, федералізм, автономія.*

Російські політичні партії на початку ХХ століття мали численні місцеві комітети на Наддніпрянській Україні. Чимало прихильників серед українців було в ліберальної Конституційно-демократичної партії Росії, до якої належали такі відомі діячі, як І.Луцицький, М.Василенко, І.Шольп та інші.

Актуальність дослідження зумовлюється потребою висвітлення маловідомого аспекту громадсько-політичної діяльності М.П.Василенка, з'ясування його позиції як кадета щодо українського питання.

В історіографії традиційними стали дослідження, присвячені його науковій і громадській діяльності [21–24; 26; 31; 32]. Окремі аспекти його політичної діяльності з'ясовано істориком В.Верстюком, проте акцент зроблено тільки на періоді 1917–1918 рр., який він визначає як “ходіння у владу” [20].

Однією з малодосліджених сторінок біографії М.Василенка залишається членство в Конституційно-демократичній партії Росії, його політичні погляди, діяльність як члена цієї політичної сили.

Метою статті є дослідження політичної діяльності відомого українського громадського та політичного діяча, історика держави й права Миколи Прокоповича Василенка (1866–1935 рр.) як члена Конституційно-демократичної партії Росії.

Микола Прокопович Василенко народився в с. Есмань Чернігівської губернії (нині – смт Червоне Глухівського району Сумської обл.). У 1890 р. закінчив історико-філологічний факультет Юр'євського (Тартуського) університету й переїхав до Києва, де працював педагогом і журналістом. Як член Київської громади (згодом – Товариство українських поступовців) брав активну участь в українському національному русі. Плідно співпрацював із журналом “Киевская старина”. У 1904 р. став членом “Союза освобождения”. У 1905 р. редагував газету національно-демократичного напрямку “Киевские отклики”, на сторінках якої відстоював ідею української державності, за що був засуджений до однорічного ув'язнення. Після звільнення склав екстерном екзамен за курс юридичного факультету в Новоросійському університеті (Одеса). Від 1908 р. – член Українського наукового товариства в Києві, редактор його “Записок”. У 1909 р. був обраний приват-доцентом Київського університету, але позбавлений права викладати [27, с.106].